

Voorwoord

Daar is ie dan: de eerste Mourik van de onlangs versterkte redactie. Jeroen Veeken, Vincent Sanders, Bas Janssen en Frank Saris zijn er in geslaagd een interessante editie uit te brengen. De Mourik heeft met zijn diepgaande artikelen een eigen plek naast de inmiddels bekende nieuwsbrief. De bedoeling is jaarlijks een of twee Mouriken uit te brengen.

Voor ons verengingsblad komen we de naam Mourik voor het eerst tegen in de editie van februari 1977. Daarvoor waren al enkele gestencilde mededelingen uitgebracht. De eerste Mededelingen van Vogelwerkgroep 'Nijmegen en omstreken' zijn niet bewaard, maar wel de tweede, die van juli 1975, dus dik 45 jaar geleden.

De Mededelingen van juli 1975 zijn interessant om te lezen. Wat zag de wereld en toen anders uit. Okee, er staan verslagen in van excursies - wat dat betreft is er weinig veranderd - maar wat ze zien...! Tijdens een nachtextcursie in de Ooijpolder horen de excursiedeelnemers, gewapend met bandrecorders, minstens vijf Roerdompen, enkele Grote Karekieten en Wielewalen. Een Hemelvaartweekend met de vogelwerkgroep in de buurt van Winterswijk levert meerdere Ortolanen op. En onze voorgangers deden ook aan weidevogeltellingen. In het zuidelijk gedeelte van de Ooijpolder telt men twintig tot veertig broedparen van de Grutto. Wat een verschil met tegenwoordig!

Men is nog aan het zoeken wat leuke activiteiten zijn voor de Vogelwerkgroep: *om vertrouwd te raken met de fijne kneepjes van het trekwaarnemen houden we een proeftelling op de heide van Bergen (Lb)*. Het zou nog dertig jaar duren voordat trektellen in de mode kwam onder vogelaars.

De Flevopolder is een geliefde bestemming in de tweede helft van de jaren 70. Daar gaan we nu niet meer naartoe. Men zag Velduil, Bonte Kraaien en overwinterende Blauwe Kiekendieven: vogelsoorten die je nu niet meer in de Flevo aantreft. Waarneming.nl bestond natuurlijk nog niet; er werden schrijfavonden gehouden om alle waarnemingen uit de regio netjes geregistreerd te krijgen.

De tekst in deze voorlopers van de Mourik doet wat ouderwets aan. Zo wordt men aangesproken in de U-vorm. Alle ooit verschenen Mouriken zijn in te zien via onze website.

Inmiddels zijn we 45 jaar verder. De Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken, zoals we formeel heten, is een bloeiende vereniging met een sterk bestuur en heel wat vrijwilligers. 2020 was een jaar gedomineerd door annuleringen vanwege de coronapandemie. Laten wij hopen dat het komende jaar een jaar wordt waarin de wij (de mensheid) het coronavirus indammen. Ons jaarplan voor 2021, dat je in deze Mourik aantreft, hebben wij alvast met de nodige ambities opgesteld. Veel leesplezier gewenst met deze Mourik.

Paul Gnodde,
voorzitter

Daar is ie dan: ons jaarplan 2021

Auteur: Paul Gnodde

Het jaarplan geeft een overzicht van wat we het komende jaar als vogelwerkgroep gaan organiseren. We hebben er zin in en dat is hopelijk te zien aan de geplande activiteiten. En natuurlijk hebben wij hulp nodig van jou. Want actieve leden en een goed bestuur zijn de basis voor al deze activiteiten. Het jaarplan in meer detail vind je op onze website.

Onze vereniging rust op vier pijlers (kernactiviteiten) en deze vind je terug in het jaarplan 2021:

- Vogels beschermen
- Vogels inventariseren en tellen
- Het plezier van het vogels kijken
- Waarnemingen registreren en archiveren

Vogels beschermen

Wij vinden dat we als vogelwerkgroep meer moeten doen aan vogelbescherming. Andere vogelwerkgroepen hebben onderliggende werkgroepen om een of meer vogelsoorten te onderzoeken of te beschermen, bijvoorbeeld een werkgroep roofvogels, een werkgroep Raven, een werkgroep Zwarte Specht. In 2021 willen we de mogelijkheden hiervoor onderzoeken. Hebben we voldoende vrijwilligers? Hebben we een kartrekker? Welke vogelsoort(en)?

Ook willen we een Wetlandwacht aanstellen in samenwerking met Vogelbescherming. En we gaan door met het geven van ecologisch advies bij bouwprojecten en ruimtelijke ontwikkelingen.

Vogels inventariseren en tellen

Met Sovon Vogelonderzoek Nederland als sterke organisatie op het gebied van vogels tellen in onze regio wordt er buiten onze vogelwerkgroep om al veel gedaan aan inventarisatie. Wij kunnen bijdragen door beginnende vogelaars te enthousiasmeren voor vogelinventarisatie en hen in contact te brengen met Sovon.

De Huiszwaluwtellingen worden ook gedaan in 2021. En we gaan leden enthousiasmeren voor (najaars)trektellingen. Ook doen we mee aan Euro Birdwatch 2021. Wij houden contact met de vrijwilligers van een aantal belangrijke onderzoeksgroepen en vogeltellingen in de regio. Het is voor de samenwerking goed; waar kunnen wij elkaar helpen? En het biedt mooie verhalen voor de Mourik.

Het plezier van het vogels kijken

In 2021 hebben we een goed gevulde excursiekalender. Afhankelijk van wat volgens de landelijke richtlijnen mag, willen we excursies organiseren naar Zeeland/Zuid-Holland, de Hamert, de Biesbosch, Heumensoord en Millingerwaard. De excursiekalender komt in de Mourik of nieuwsbrief.

De Dinsdagavondfietsexcursies gaan door in 2021: dinsdag 13 april t/m dinsdag 9 juni. De laatste keer is een Nachtzwaluwenexcursie. Gidsen worden nog gezocht. Via de nieuwsbrief kondigen we de Dinsdagavondexcursies aan.

Andere activiteiten zijn:

Do-it-yourselfexcursies, Bigday op de fiets, Vogelcursus, Vogelplus, visueel jaaroverzicht online en hopelijk in het najaar van 2021 weer de Birders Cafés.

Waarnemingen registreren en archiveren

De waarnemingen die worden gedaan in ons werkgebied (nijmegen.waarneming.nl) worden door onze admins in de gaten gehouden en gecontroleerd. Waar nodig worden actuele waarnemingen verwerkt in onze regionale digitale Avifauna.

Naast deze vier kernactiviteiten vind je in het jaarplan onze plannen over *Communicatie en Bestuur*. In 2021 gaan we onze website

vernieuwen. De nieuwsbrieven en de Mourik hebben inmiddels hun vast plek geworven. Verder houden we onze Facebookpagina en Twitteraccount interessant en levendig.

Als bestuur gaan we 6x vergaderen (gaap ☺), houden we contact met jullie, de leden en met andere natuurorganisaties. En in 2021 is de ALV in november. Ook gaan we ons digitaal archief opzetten.

Hop, 8 april 2020, Gebrande Kamp Milsbeek

Foto: Jeroen Veeken

Kleinst Waterhoen in de Kekerdome waard in juni 2019

Auteur: Christian Brinkman

Voor een importvogelaar in de regio Nijmegen is het nog een beetje zoeken naar welke plekken op welke momenten interessant zijn om te bezoeken. In de zomer maakte ik in het Gooi (mijn bakermat) wel eens nachtrondes, op zoek naar uilen, reigers en rallen. Daar leverde mij dat al eens Kwak, Woudaap en Kleinst Waterhoen op; tijd om dit ook eens in mijn nieuwe regio te proberen!

Na zorgvuldig een route te hebben uitgestippeld, sprong ik op 7 juni 2019 om half 2 op de fiets. De eerste leuke soort diende zich gelijk aan bij de sportvelden van Beek: een zingende Kwartel. Via de Ooijse Graaf fietste ik vervolgens naar Leuth en daarna naar Millingen. Onderweg had ik nog twee keer een zingende Kwartel en ook een aantal bedelende Ransuilen, een Kerkuil en massa's Bosrietzangers. Via Kekerdome wilde ik vervolgens naar de Kaliwaal en daarna door de Groenlanden fietsen. Net voorbij de kerk van Kekerdome moest ik echter hard in de rem knijpen. Hoorde ik dat nou goed? Tussen het gekwaak van de Bastaard- en Poelkikkers klonk een droog rateltje. Zou het? Het rateltje werd met gelijke tussenpozen herhaald en was iets golvend van karakter. Tijd om dichterbij te gaan. Terwijl ik doorfietste naar de plek op de dijk die het dichtst bij het geluid lag, hield het geluid op. Zou me een loer gedraaid zijn door een Poelkikker? Met de recorder in de aanslag liep ik een stukje de dijk af om niet te veel ruis van de wind te vangen. Het leek een eeuwigheid maar uiteindelijk klonk het rateltje weer; dit moest een Kleinst Waterhoen zijn! Toch twijfelde ik. Ik ken het geluid van Kleinst Waterhoen aardig goed maar dit klonk anders. Het geluid was vrij lang en begon sterk, daalde

vervolgens in zowel toonhoogte als volume, om vervolgens weer met dezelfde regelmaat als bij de start door te gaan. Niet de normale, korte zang van een Kleinst Waterhoen. Een Poel- of Bastaardkikker paste eigenlijk nog minder goed. Een second opinion vond ik wel wenselijk, maar die zijn dun gezaaid om drie uur 's nachts. Voor de zekerheid appte ik het geluid naar James Lidster, die een vroege dienst had en die mijn vermoeden direct bevestigde. In de ochtend werd de vogel doorgegeven via de regionale Whatsappgroep en 's avonds stond er een groepje vogelaars gespannen te wachten of de vogel weer zou gaan zingen. Rond 22:00 begon hij te ratelen. De vogel was verbazingwekkend genoeg slechts enkele dagen aanwezig, tot net na middernacht op 9 juni.

Het geluid van de Kleinst Waterhoen was, zoals eerder beschreven, anders dan mij bekend van deze soort. Het geluid van de vogel van Kekerdome duurde gemiddeld 2.2 seconden ($n=5$), zoals te zien in Figuur 1. Het geluid dat ik gewend was (de reguliere zang van het mannetje), is een korte ratel van tussen de 0.5 en 1 seconde lang, die gelijk blijft of iets stijgt in toonhoogte (Figuur 2). Poelkikker is hier de grootste instinker, deze heeft een ratel die varieert in lengte en kan erg lijken op die van Kleinst Waterhoen. In de twee sonogrammen is de zang van het Kleinst Waterhoen rood gekleurd, de kikkergeluiden zijn blauw en hierbij is vooral in het tweede sonogram het mooie boogje van Poelkikker te zien. In het tweede sonogram is bovendien het geluid van een Veenmol te zien, deze is geel gekleurd. In de twee sonogrammen is te zien dat het geluid van de kikkers wat meer in een boogje loopt. Kleinst Waterhoen zit

bovendien hoger, beginnend rond de 3 kHz, in tegenstelling tot met name Poelkikkers, die meestal onder de 2,5 kHz blijven.

Na onder andere de volledige herziening van alle Nederlandse gevallen van Kleinst Waterhoen door Jansen (2013) bleven er nog drie aanvaardbare waarnemingen van deze soort voor de regio Nijmegen over. Later is een vierde vogel aanvaard. Al deze vogels werden waargenomen in 1994.

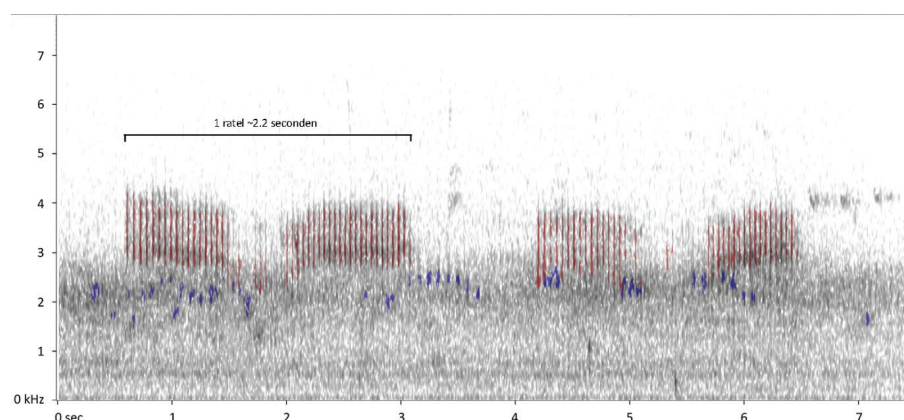
- 16 - 25 mei 1994, Ooijpolder (Groenlanden), gemeente Ubbergen, Gelderland [atlasblok 4043], adult mannetje, zingend, geluidsopname.
- 20-25 mei 1994, De Hamert, Bergen, Limburg [atlasblok 52-26], adult mannetje, zingend, geluidsopname

- 3 - 7 juli 1994, Ooijpolder (Oude Waal), gemeente Ubbergen, Gelderland [atlasblok 40-53], adult mannetje, zingend, geluidsopname.
- 12 juli 1994, Millingerwaard (Kekerdome waard), gemeente Duffelt, Gelderland, mannetje, zingend, geluidsopname.

Kleinst Waterhoen is inmiddels een onregelmatige broedvogel met een ietwat invasieachtig karakter. Vanaf 1 januari 2007 wordt hij niet meer behandeld door de CDNA. De CDNA verwelkomt wel nog steeds waarnemingen van vogels van voor 2007.

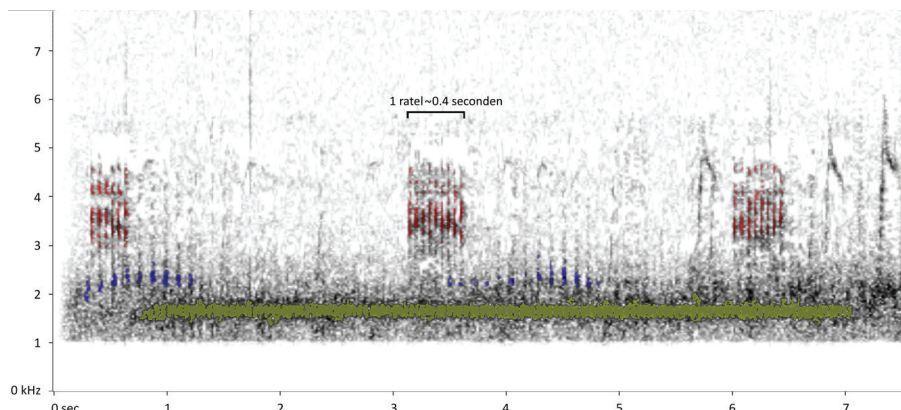
Bronnen

Jansen, J.F.J. (2013). Kleinst waterhoen in Nederland: voorkomen en herziening van gevallen in 1800-2006. Dutch Birding 35(5): 311-332.

Figuur 1. Kleinst Waterhoen (*Zapornia pusilla*). Kekerdome waard, gemeente Berg en Dal, 7 juni 2019. Door Christian Brinkman via <https://waarneming.nl/sounds/84607/>

Figuur 2 Kleinst Waterhoen (*Zapornia pusilla*). Polder Achteraf, gemeente Breukeleveen, 2 juni 2005. Door wijlen Rombout de Wijs via <http://www.home.zonnet.nl/myotis/gooigeluid.htm>

Weidevogelbescherming in de Duffelt 2020

Auteur: Johan Thissen

Sinds 2015 beschermen wij op verzoek van de Kreis Kleve weidevogels in het Duitse deel van de Duffelt. Wij zijn Henk Klaassen, Rob Koelman, Gerard Müskens, Johan Thissen en Dick Visser, alle vijf woonachtig in Groesbeek. Het is een illustre gezelschap: Gerard en Johan hebben nog voor Albert Beintema gewerkt en Dick, Henk en weer Gerard hebben vele jaren ervaring. Rob, de jongeling tussen vier vrij oude mannen (65 tot 76 jaar), heeft een fenomenaal geheugen voor plekken waar we van afstand weidevogelnesten hebben gezien of vermoed. Samen besteden we ieder jaar in totaal ruim 300 uur aan de weidevogelbescherming in het veld. Daar komen dan nog contacten met boeren, administratie en verslaglegging bij. Ieder jaar bespreken we de resultaten met de Kreis, de boeren en het NABU-Naturschutzstation Niederrhein.

Onze vorig jaar overleden oude vriend Dieter Möller uit Kleve is in 2010 met deze weidevogelbescherming gestart, met Grutto, Tureluur en Wulp. Van 2011 t/m 2014 heeft de legendarische Wulpenexpert Manfred Kipp de bescherming gedaan. In 2015 hebben wij het overgenomen en we hebben toen Kievit en Scholekster toegevoegd.

Onze eigenlijke opdracht van de Kreis is om legfels te zoeken en die te beschermen in drie deelgebieden in de Duffelt die rond 2010 nog beschouwd werden als de beste gebieden voor broedende Grutto's, Tureluurs en Wulpen. Deze drie deelgebieden zijn samen 365 ha groot, maar in de praktijk doen wij een veel groter gebied, namelijk het gehele deelgebied *Düffel* (ongeveer 4.000 ha) van het natuurreservaat *Düffel, Kellener Altrhein und Flussmarschen*. Wij onderzoeken in beginsel alleen de reguliere agrarische percelen plus de percelen die eigendom zijn van de Kreis, maar niet de percelen

die eigendom zijn van het land Nordrhein-Westfalen en de *Stiftung für Natur und Heimat in de Gelderse Poort*, die verbonden is met het NABU-Naturschutzstation Niederrhein (hierna: NABU Station). Deze percelen, in totaal 265 ha, worden geïnventariseerd door medewerkers van het NABU Station in Rindern (vroeger Kranenburg). Wel wisselen wij met hen informatie uit, die ook in dit artikel is verwerkt.

Omdat wij de weidevogelbescherming doen op verzoek van de Kreis Kleve wordt het project gesteund door de *Kreisbauernschaft*, de boerenbond in de Kreis Kleve. De samenwerking met de boeren is over het algemeen goed. Wij doen de weidevogelbescherming omdat we er in 2015 voor gevraagd zijn en omdat we er plezier in hebben. Van de Kreis hebben wij een vergunning om alle percelen te betreden, maar we moeten wel de grondgebruiker van tevoren informeren.

Methode nestenzoeken

Vanaf half maart tot eind juni rijden we met de auto door de Duffelt en zoeken we met kijker en telescoop naar broedende weidevogels. Kievitnesten zijn over het algemeen van grote afstand zichtbaar. Een persoon houdt een of meerdere nesten met telescopen in de gaten en stuurt met portofoon een nestenzoeker op het perceel. De broedende Kieviten vliegen snel op als iemand naar hun nesten begint te lopen en het komt dan op de concentratie en het geheugen van de observator aan om de nestenzoeker goed te sturen. Zo worden de meeste Kievitnesten gevonden, maar er zijn er ook onder ons die zich niet laten sturen en als nestenzoeker zelfstandig opereren. Nesten worden ook wel gevonden door te wachten totdat een van het nest opgevlogen Kievit terugkeert naar haar legsel. De nesten van Scholekster liggen ook goed zichtbaar en

deze worden op dezelfde manier gevonden. Gruttonesten liggen meestal verborgen in het gras en worden gevonden door op plekken af te gaan waar een Grutto omhoog is gespat of juist is weggedoken in het gras. Van dichtbij kan de plek van het nest soms worden herkend aan grashalmen die de Grutto als een soort tentje over het nest heeft getrokken. Zo gaat het ook met de Tureluur. De Tureluur heeft het voordeel dat hij vaak pas op het laatste moment opspat, soms ongeveer tussen je benen. Een nadeel van de Tureluur is dat het legsel diep verscholen in het gras ligt. Broedende Grutto's gaan op grotere afstand al op en hun nesten vinden is een hele kunst. Ook Wulpen zijn lastig. In de Duffelt broeden Wulpen alleen in graslandpercelen. Het nest is niet verborgen, maar een broedende Wulp sluipt al snel van het nest en vliegt pas een heel eind bij het nest vandaan op. Ook is het vaak moeilijk te beoordelen of een paar wel broedt en zo ja, in welk perceel precies. Territoriaal gedrag kan ver van de broedplek plaatsvinden.

Methode broedsucces

Als in de nestkuil geen enkel spoor van het legsel wordt aangetroffen, wordt dit genoteerd als opgegeten. Kapotgebeten of opgehakte eieren worden ook genoteerd als opgegeten.

De Kievit brengt de doppen van uitgekomen eieren weg, maar in het nest blijven wel kleine schilfers van de eischaal achter, die het kuiken bij het uitkomen van binnenuit met de eitand losgemaakt heeft. Als meerdere eischilfers in de nestkuil liggen, wordt het legsel genoteerd als uitgekomen. Wulpen brengen de doppen van uitgekomen eieren niet weg en Grutto's doen dat over het algemeen ook niet. De eierschalen blijven dus achter in het nest. Of het ei uitgekomen is, kan beoordeeld worden aan het membraan aan de binnenzijde. Als dat membraan dik is en grotendeels los ligt van de schaal, dan is het ei uitgekomen. Typisch is verder dat bij uitgekomen eieren de randen van de fragmenten naar binnen gevouwen zijn. Meestal is de beoordeling opgegeten of uitgekomen goed te doen, maar soms is het lastig.

Figuur 1. Ons eerste Kievitlegsel van 2019 (18 maart). Dit legsel is opgegeten. In 2020 hebben medewerkers van het NABU Station hier 11 ha vochtig grasland omrasterd met een elektrisch raster. Alle negen legsels zijn toen uitgekomen en al op 13 maart (2020) vonden zij toen het eerste legsel van de Duffelt, met twee eieren (foto: Rob Koelman)

Figuur 2. Een duidelijk uitgekomen Kievitnest met veel eischilfers. Meestal is het niet zo duidelijk. Na regen kan het even zoeken zijn in de nestkuil om meerdere eischilfers te vinden. Het is van belang om de nestkuil snel na het uitkomen van de eieren te inspecteren (foto: Rob Koelman)

Cameravallen

De Kreisbauernschaft vindt het belangrijk dat bij een aantal nesten de oorzaak van mislukken exact wordt geregistreerd. We hebben vijf cameravallen van de Kreis in bruikleen en een boer heeft er nog vijf betaald. Bij een aantal nesten zetten we cameravallen om een eventuele predator te betrappen. Dat is gelukt met Vossen, Steenmarters en Dassen.

Figuur 3. Vos eet Kievitlegsel. Op de achtergrond een van de twee neststokken (foto: Rob Koelman, met cameraval)

Methoden nestbescherming

Bij gevonden nesten worden op ongeveer vijf meter vanaf het nest aan beide zijden twee stokken geplaatst, in de bewerkingsrichting van het perceel. Aan de stokken hebben we met tape vlaggetjes gemaakt, zodat de boer of de loonwerker de stokken goed kan zien. Bij de grasbroeders, met name Grutto en Wulp, adviseren we de Kreis om het perceel formeel te sluiten. De boer mag dan geen bewerking uitvoeren. Als de boer toch wenst te maaien, zetten we een stuk af van 70 x 70 meter, dat niet gemaaid mag worden zolang het nest of eventueel kuikens aanwezig zijn. Over het algemeen werkt de nestbescherming tegen landbouwwerkzaamheden goed.

Resultaten in 2020

Projectmatig verliep de nestbescherming in 2020 goed, maar helaas was het in tegenstelling tot vorig jaar niet mogelijk om een elektrisch raster te plaatsen rond het perceel met de laatste broedende Grutto's. We hebben in 2020 vergeleken met eerdere jaren veel nesten gevonden van Kievit en Wulp, maar alles werd dit jaar overschaduwd door een enorme predatie, met name op nesten van Wulp en Grutto.

Figuur 4. Vier gespaarde Kieviteilanden op een akker tussen de Bruchsche Strasse en Kranenburg. In 2019 lagen op dit akkercomplex maar liefst 32 Kievitlegsel (foto: Rob Koelman)

We hebben dit jaar 160 legsels van Kievit gevonden, 16 van Wulp, vier van Grutto, twee van Tureluur en één van Kleine Plevier.

Figuur 5. Bij maaien gespaard blok van 70x70 meter (2019). Het Wulpenlegsel dat hier lag is uitgekomen (foto: Rob Koelman)

Kievit

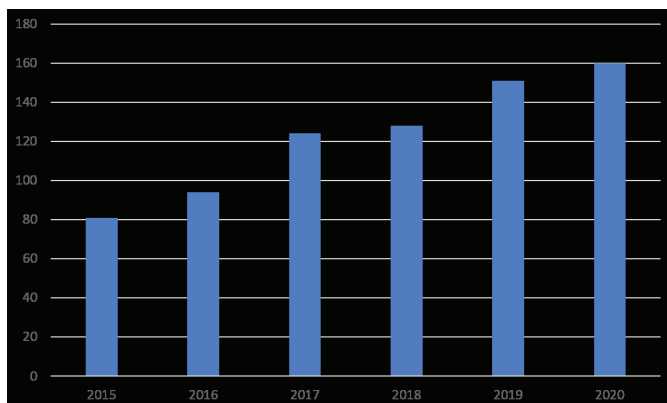
160 legsels van Kievit is een mooie score, maar het aantal legsels wordt mede bepaald door het aantal tweede en derde legsels, als eerdere legsels verloren zijn gegaan. De soort broedt in de Duffelt vooral op (maïs)akkers. Enkele Kieviten broeden op grasland dat in maart nog kort en vochtig is. Het broeden vindt merendeels sterk geclusterd plaats in semi-kolonies van zo'n 10-15 paren.

We vinden ieder jaar meer Kievitlegsels, maar dat wil niet zeggen dat het aantal broedparen toeneemt. Het staat wel vast dat we steeds beter weten op welke percelen Kieviten zitten en we worden steeds beter in het vinden van de nesten. Wel durf ik te stellen dat het aantal broedende Kieviten de laatste jaren niet is afgenomen. Wel is het zo dat er in de jaren zeventig in de Duffelt minstens drie keer zoveel Kieviten tot broeden kwamen. Kortom: na afname is er nu een stabiele stand van de Kievit, mogelijk zelfs licht herstel.

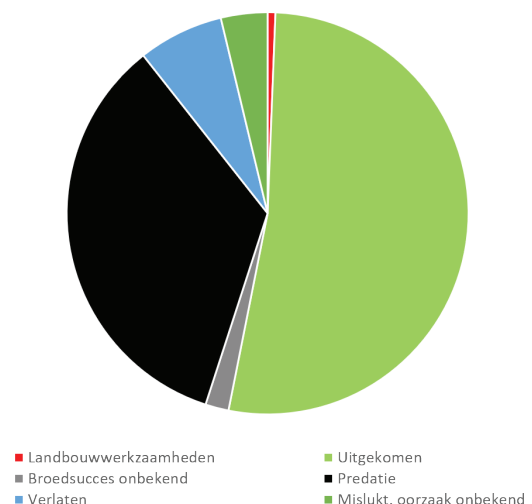
Dit jaar (2020) was de predatie op de Kievitlegsels hoog. Vooral ten gevolge van predatie kwam maar 53% van de legsels uit. Vooral in de zuidoosthoek van ons werkgebied, in de driehoek Kranenburg-Nütterden-Mehr, was de predatie hoog. Een lichtpuntje in die hoek was het door het NABU Station geplaatste elektrisch raster tegen Vossen rond 11 ha grasland aan de Bruchsche Strasse. Hier gingen negen Kieviten broeden en die legsels zijn allemaal uitgekomen.

53% nestsucces lijkt te weinig voor een stabiele populatie. Het wordt algemeen aangenomen dat voor een stabiele populatie 70% van de legsels moet uitkomen. Zo'n hoog succes hebben wij in de zes jaar dat wij bezig zijn nog nooit gehad. Toch is de populatie van de Kievit in de Duffelt de laatste jaren op zijn minst stabiel. Het kan zijn dat immigratie de populatie op peil houdt. We zien dat populaties in de omgeving, met name Ooijpolder en Groesbeek, leeglopen. Maar dit is speculatie. Het kan ook zijn dat een over de jaren gemiddeld nestsucces van 60% net voldoende is. Dat halen we bij de Kievit wel.

Figuur 6. Trend van aantal gevonden Kievitlegsels

Figuur 7. Het resultaat van de 160 gevonden Kievitlegsels (2020), met de verliesoorzaak

Wulp

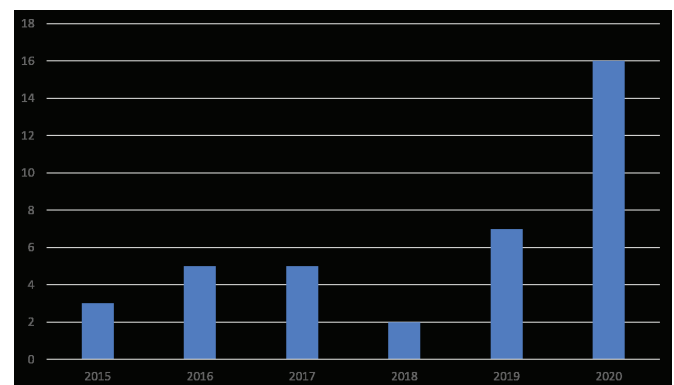
Dit jaar vonden we 16 legfels van Wulp: op zich een mooie score, maar uiteindelijk is maar één legfel met zekerheid uitgekomen. Eén legfel ging verloren door beweiding. Hoewel de boer het legfel op ons verzoek had uitgerasterd, kwamen de koeien toch bij het nest. Eén legfel is niet uitgekomen. Maar liefst dertien legfels zijn opgegeten door predatoren: twee door Das en de andere elf met zekerheid of waarschijnlijk door Vos.

Ten minste 5 van de 16 aangetroffen nesten waren nalegfels. Bij Niel heeft een Wulpenpaar zelfs twee nalegfels geproduceerd. Op 17 april vonden we een legfel in de legfase (één ei), drie dagen later bleek dat opgegeten, op 25 april vonden we weer een legfel van één,

dat uitgroeide tot een legfel van vier (het eerste nalegfel dus), maar dat bleek op 9 mei opgegeten door een Vos. Op 9 mei vonden we een tweede nalegfel met drie eieren, dat uiteindelijk door een Das werd opgegeten. Het vrouwtje van dit Wulpenpaar was individueel herkenbaar en we zijn daardoor zeker dat het steeds om hetzelfde vrouwtje ging.

De grafiek met de trend van de Wulp wekt de indruk dat het aantal broedparen de laatste jaren toeneemt, maar de toename van het aantal gevonden legfels van deze soort is zeker een gevolg van steeds beter zoeken door ons. Het vinden van een Wulpenlegfel is gewoonweg niet eenvoudig. De Wulp broedt verspreid in de Duffelt.

Figuur 8. Trend van aantal gevonden Wulpenlegfels

Figuur 9. Wisseling van de wacht bij Wulpennest tussen Wyler en Kranenburg (2016). Dit legfel is opgegeten (foto: Rob Koelman, met cameraval)

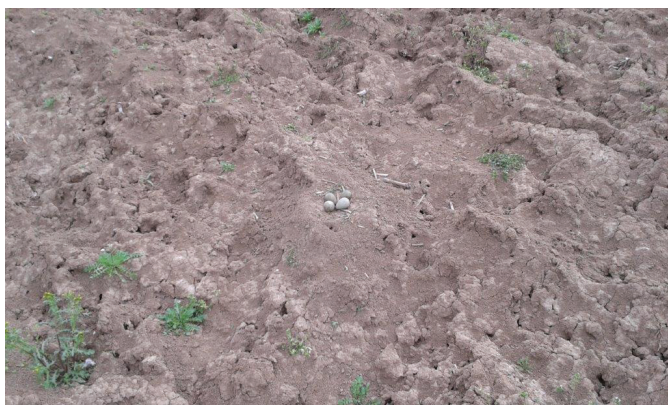

Grutto

Het aantal broedende Grutto's neemt steeds verder af. In 2015 hadden we nog tien legsels gevonden, op vier verschillende plekken in de Duffelt. In 2020 nog maar op één perceel met daar vier gevonden legsels. Waarschijnlijk lag er op dit perceel nog een vijfde legsel, maar dat konden we niet vinden, en mogelijk een zesde legsel op een aangrenzend perceel met 'aktive Bewässerung' (zie Tureluur). Helaas zijn alle vier de gevonden Gruttolegsels opgegeten.

Grutto's zijn erg traditioneel in de keuze van hun broedperceel. Vorig jaar (2019) hebben de Grutto's alleen nog op twee aan elkaar grenzende percelen in de buurt van Niel gebroed. Een perceel was een maïsakker waar we drie legsels vonden. Daarnaast lag een grasland waar we van de boer een elektrisch raster mochten plaatsen. Dat is een traditioneel Gruttoperceel. We konden daar vorig jaar geen Gruttonest vinden, maar er zijn toen binnen het raster wel drie legsels uitgekomen; het gedrag van de Grutto's liet dat duidelijk zien. De drie Gruttolegsels op de aangrenzende akker zijn door een Vos opgegeten.

Figuur 10. Ook in 2015 broedden enkele Grutto's niet in grasland, maar op akkers. Dit legsel is uitgekomen door het afsluiten van de akker. Op 20 mei 2015 werd een klein kuiken dood gevonden op deze akker. Het lot van de andere kuikens is niet bekend (foto: Johan Thissen)

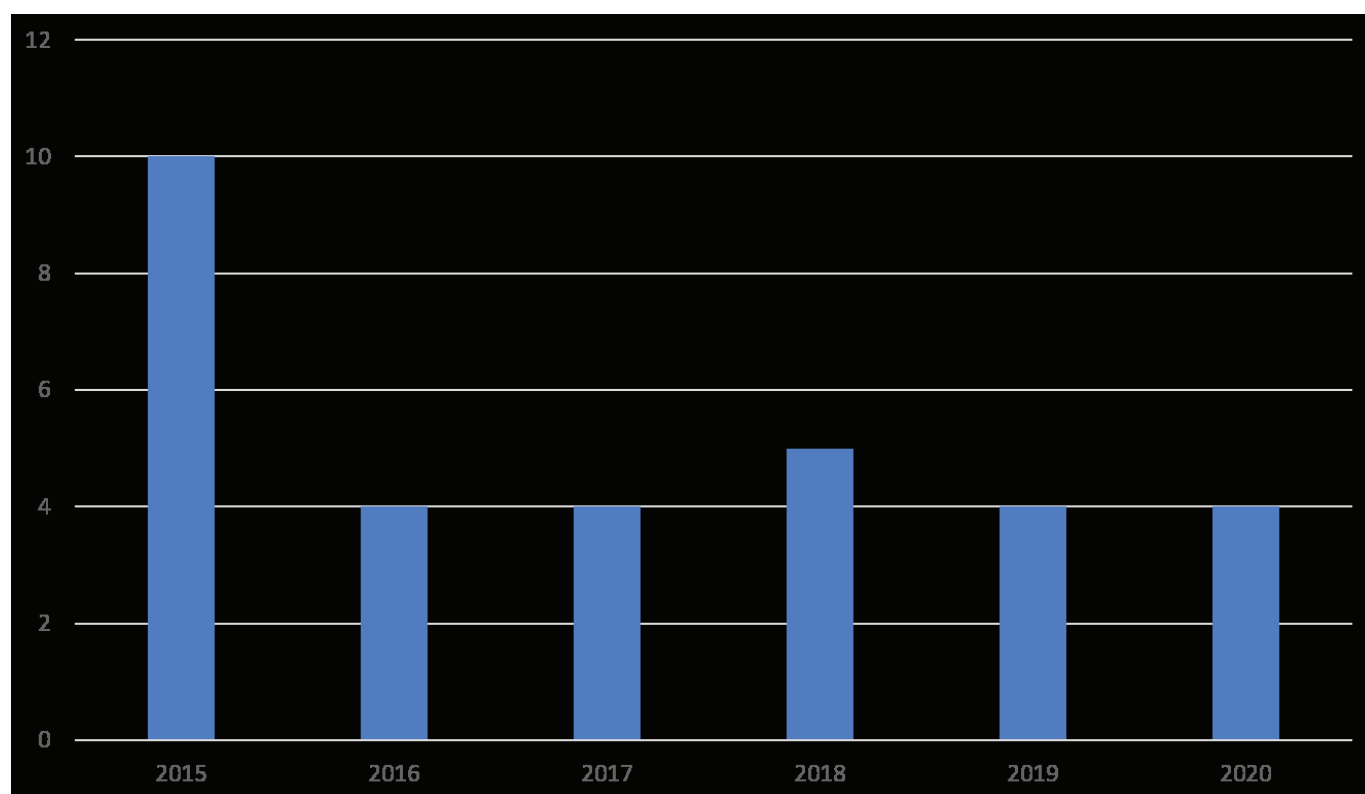
Dit jaar (2020) wilden we weer een elektrisch raster plaatsen. Helaas kregen wij nu geen toestemming meer van de boer. Voor het project *Grünland für Wiesenvögel* van het NABU Station wordt in de Duffelt een landinrichting uitgevoerd die gericht is op weidevogels. Onderdelen van de landinrichting zijn aankoop van grond en kavelruil. Vele boeren zijn ontevreden over dit project. Ongenoegen over dit project leidde tot weigering van het elektrisch raster, ook al hebben wij niets te maken met het project van het NABU Station.

Figuur 11. Het in 2015 dood gevonden Gruttokuiken, dat door onbekende oorzaak kort na het uitgekomen gestorven is (foto: Johan Thissen)

Figuur 12. Elektrisch raster rond een perceel grasland van 6,5 ha. Binnen het raster hebben in 2019 drie paar Grutto's succesvol gebroed. In 2020 kregen we geen toestemming om het raster weer te plaatsen. Materialen zijn geleend van NABU Naturschutzstation Niederrhein en Alterra (foto: Rob Koelman)

Figuur 13. Trend van aantal gevonden Gruttolegsels

Tureluur

In het onderzoeksgebied waren drie territoria van Tureluur aanwezig, op één en hetzelfde perceel van het land. Daar zijn twee legfels zijn gevonden, die beide zijn uitgekomen. Ieder jaar legt het NABU Station op dit perceel slangen met gaten waarmee het perceel bevoeid wordt, zodat het grasland nat blijft. Het benodigde grondwater wordt opgepompt met een pomp op zonne-energie. Het NABU Station noemt dit *aktive Bewässerung*. Op dit perceel zijn ook twee natte laagtes uitgegraven. Kortom, een ideaal perceel voor Tureluur. Jammer is wel dat in de rest van de Duffelt geen Tureluurs meer tot broeden komen.

Scholekster

Eén legsel van Scholekster, op het terrein van een zand- en grindwinning direct ten noordwesten van Rindern (waarneming Mona Kuhnigk, NABU Station). Dit legsel is door onbekende oorzaak niet uitgekomen. Ieder jaar vinden we een of twee legfels van Scholekster.

Kleine Plevier

Op een maïsakker vonden we een legsel van Kleine Plevier. Een Zwarte Kraai heeft dit legsel opgegeten.

Over deze soort kunnen we verder weinig melden, omdat we die niet systematisch zoeken. De Kleine Plevier wordt ieder jaar op enkele plekken in het onderzoeksgebied met territoriaal gedrag opgemerkt. Vorig jaar vonden we op een bietenakker tussen Kranenburg en Zyfflich eidoppen van Kleine Plevier. Daar is toen blijkbaar een legsel uitgekomen.

Ten slotte

Wij menen door onze nestbescherming bij te dragen aan stabilisatie van het aantal broedende Kieviten en Wulpen in de Duffelt. Bij de Grutto lukt dat echter niet. Deze soort staat op punt om als broedvogel uit de Duffelt verdwijnen. En er zijn nog maar heel weinig Tureluurs.

Voor een begin van herstel van de weidevogels is het onder meer nodig om de predatie door Vossen te beperken. De aantallen Vossen zijn

Figuur 14. Broedende Scholekster op een maïsakker tussen Wyler en Kranenburg (2018). De Haas heeft de cameraval laten afgaan (foto Rob Koelman, met cameraval)

flink toegenomen. Wij zien de predatie door de Vos met lede ogen aan. Een voorbeeld zijn de drie Gruttolegsels bij Kranenburg in 2015. Dit waren nalegsels. Op 4 mei 2015 vond Johan een legsel van vier, op 5 mei nog een van vier en op 6 mei een legsel van één. Deze drie nesten lagen dicht bij elkaar. Op 12 mei bleken alle drie de legsels opgegeten en bij een van de nesten lag een gedode Grutto. Op de camerabeelden stond een Vos. In 2020 zijn 13 van 16 wulpenlegsels opgegeten, vooral door Vos en enkele door Das.

Een grote onbekende is de overleving van de kuikens. Wij vrezen dat weinig kuikens vliegvlug worden. Wij denken dat door intensivering van de landbouw er te weinig terrein is waar kuikens van de weidevogels goed terecht kunnen. Hopelijk draagt het lopende NABU-project *Grünland für Wiesenvögel* bij aan flinke uitbreiding van geschikt kuikenland. Het project heeft een budget van twaalf miljoen euro en de kern is aankoop, kavelruil, inrichting en extensivering van grasland.

Het project heeft flinke tegenslagen gehad. Verschillende NABU-medewerkers zijn met onmin vertrokken en de aankoop van grond verliep aanvankelijk moeizaam.

Het is steeds een triomf om een legsel van een Grutto, Wulp of Tureluur te vinden. Minder fijn is het om vervolgens een boer te moeten bellen met de mededeling dat we de Kreis gaan adviseren om zijn perceel tijdelijk af te sluiten voor bewerking. De boer krijgt wel een schadeloosstelling, maar het is gedoe en we krijgen nogal eens te horen: gras heb ik nodig, geen geld. Kieviten zijn er nog zoveel dat we voor deze vogel nooit adviseren om percelen te sluiten; de boer moet om de Kievitnesten heen werken.

De Kreis Kleve vindt dat wij in de afgelopen zes jaar samen met de boeren een goede bijdrage hebben geleverd aan de bescherming van weidevogels in de Duffelt. Wij zijn van plan dat nog een aantal jaren voort te zetten. Samen met jagers moeten wij een aanpak vinden om de predatie te verminderen.

Figuur 15. Door Vos gedode Grutto bij haar leeggeroofde nest (2015) (foto: Henk Straatman)

Figuur 16. Kop van een Grutto aangetroffen op haar leeggeroofde nest (2018) (foto: Johan Thissen)

Broedvogels in de Gelderse Poort 2019

Auteur: Frank Saris

Foto's: Harvey van Diek

Al vele jaren worden in de Gelderse Poort door talloze vrijwilligers in belangrijke Natura 2000-gebieden de broedvogels geteld. Ieder jaar rapporteert de coördinator de conclusies aan de verschillende opdrachtgevers. Hiermee wordt een belangrijk deel van het werkgebied van onze vogelwerkgroep jaarlijks goed bijgehouden.

Aan de hand van enige samenvattende platen, met conclusies, willen we als redactie voor de lezers van de Mourik eenvoudig inzicht geven in enige opmerkelijke resultaten. Zie het als een doorkijkje; het volledige verslag is terug te vinden op de website van de VWG. Hier zijn nadere interpretaties van deze resultaten aanwezig: www.vogelwerkgroepnijmegen.nl.

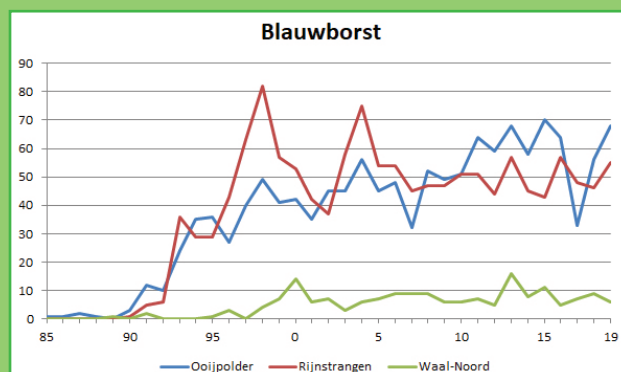
Door steeds een vergelijking te maken met de landelijke trends is eenvoudig in te zien of een gevonden trend duidt op een landelijke dan wel regionale oorzaak. Dat is een belangrijke handreiking voor verschillende beherende organisaties.

Hieronder laten we als voorbeeld een paar trends van interessante moerasvogels zien, waarbij in veel gevallen de Rijstrangen het veel beter blijken te 'doen' dan gebieden in de Ooijpolder.

Het moge duidelijk zijn, dat er veel meer over te zeggen valt dan deze plaatjes laten zien. Veel is echter nog even in nevelen gehuld. We zullen voortaan samen met coördinator Joost van Bruggen de resultaten op de website of in de Mourik publiceren.

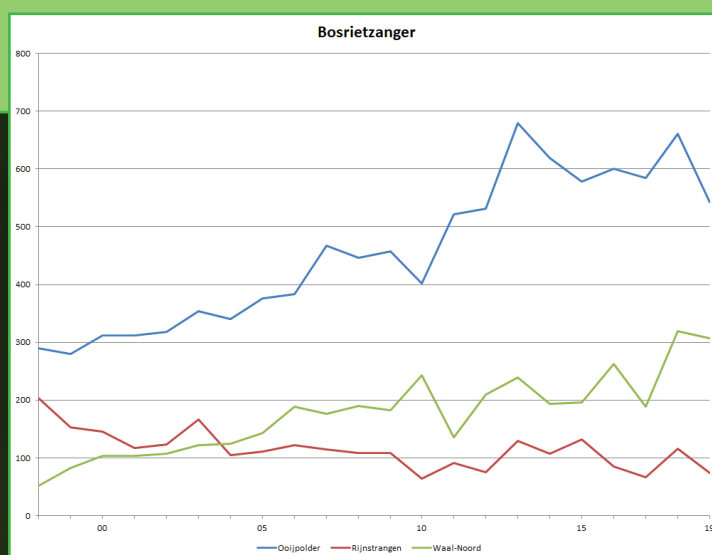
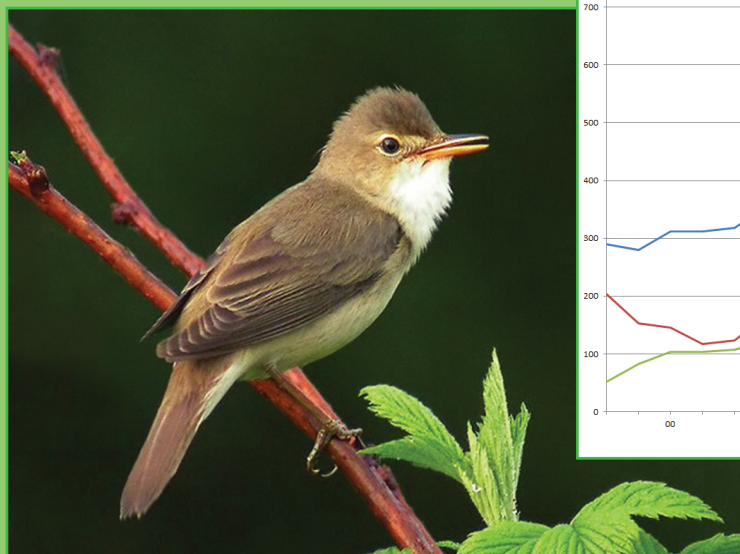
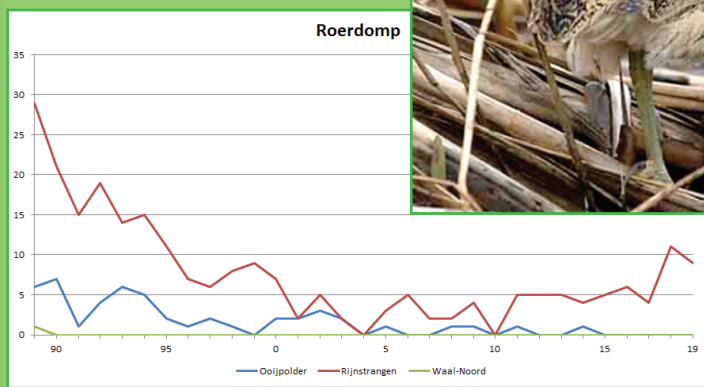
Highlights

Ransuil	+100%	(4)
Woudaap	+100%	(1)
Havik	+67%	(10)
Grote Lijster	+80%	(12)
Kwartel	+200%	(9)
Gele Kwikstaart	+42%	(119)
Waterhoen	+40%	(91)
Putter	+24%	(298)
Ooievaar	+23%	(16)
Dodaars	+22%	(50)
Wulp	0%	(3)
Cetti's Zanger	+250%	(28)
Braamsluiper	+48%	(157)
Kleine Plevier	+40%	(63)
Waterral	+21%	(47)
Blauwborst	+23%	(133)

Lowlights

Kleine Bonte Specht	-89% (1)	Kuifeend	-11% (157)
Steenuil	-29% (15)	Bosrietzanger	-11% (882)
Roerdomp	-27% (8)	Snor	-11% (8)
Groene Specht	-15% (34)	Tafeleend	-26% (32)

Vogelwachten op Rottumerplaat

Auteur: Bram Ubels

Rottumerplaat is het grootste onbewoonde eiland in de Waddenzee. Het dynamische eiland is één van de meest ongerepte stukken natuur die we in Nederland kennen. Publiek is er niet welkom, de natuur heeft er vrij spel. Het eiland dankt zijn bestaan aan de aanleg van een stuifdijk in de jaren zestig, ter voorbereiding van de inpoldering van de Waddenzee. Het project ging gelukkig niet door, maar de stuifdijk kwam er wel. Op het oostelijk eind van deze Stuifdijk staat één huis. Dit is de thuisbasis voor de vogelwachters die jaarlijks gedurende het broedseizoen gedurende vier maanden op het eiland verblijven. In opdracht van Staatsbosbeheer monitoren zij de flora en fauna, brengen zij verstoringen in kaart en wordt het eiland vrij gehouden van zwerfvuil. In 2020 werd de vogelwacht op Rottumerplaat verzorgd door Bram Ubels, Christian Brinkman en Sita van Hoorn; gedurende juni, juli en augustus verbleven Christian en Bram er en in september gold dat voor Bram en Sita. Vanwege corona kon pas

in juni aan de vogelwacht worden begonnen en is het vogelwachtseizoen twee maanden opgeschoven. Voor Staatsbosbeheer werd een blog bijgehouden. Hieronder volgt een compilatie van stukjes uit de blogs.

15 juni

Rottumerplaat mag dan te boek staan als een onbewoond eiland, niet eerder waren wij omringd door zóveel leven. Overal krioelt het. Op het strand springen de strandvlooien massaal voor je voeten uit en op het wad kruipen ontelbare hoeveelheden minuscule krabbetjes weg in de modder. Op 15 juni werd het eiland ineens overspoeld met Terrasjeskommazweefvliegen en nog heel veel meer Koolmotjes, een micro-nachtvlieder uit het zuiden. Beide soorten trekken en zijn op de wind naar het eiland gekomen. Vele miljoenen moeten het er geweest zijn. Inmiddels zijn ze bijna allemaal weer vertrokken.

Met de voedselvoorziening voor vogels zit het dus wel goed op Rottumerplaat. En dat

moet ook wel, want er zitten onwaarschijnlijk hoge dichtheden aan vogels. Als je met zoveel leven om je heen op een eiland zit, bouw je er een band mee op. Dat kan niet anders. Je ziet de jonge sterns en meeuwen voor je neus opgroeien. Maar dat die band niet wederzijds is, wordt telkens weer pijnlijk duidelijk als we tijdens een inventarisatie iets te dicht langs een meeuwenkolonie lopen. Luidkeels worden we uitgescholden en zelfs letterlijk ondergekakt. En geef ze eens ongelijk; op een onbewoond eiland horen natuurlijk ook geen mensen thuis. We vergeven het hen. Wij zitten in hun territorium en niet andersom. Wij hebben ons aan te passen, hier is de natuur de baas.

22 juni

We worden zeer aangenaam verrast door een koerende Zomertortel naast het huis! Tegenwoordig is het een echte zeldzaamheid. Doordat zowel in de broedgebieden als in de overwinteringsgebieden het areaal en de kwaliteit van hun habitat achteruitgaat, en doordat ze tijdens hun trek in Zuid-Europa beschoten worden, is deze schitterende duivensoort ernstig bedreigd. Een waarneming om te koesteren dus. Het zou wel eens onze enige van het jaar kunnen zijn.

De volgende dag is de Zomertortel gevlogen. Een late doortrekker dus. De voorjaarsstrek is bijna op zijn einde, maar de afgelopen dagen

Met hoog tij zitten op Rottumerplaat vele duizenden steltlopers die iedere twee weken geteld worden

zagen we nog telkens mooie losse groepjes Gierzwaluwen strak naar het oosten over de Stuifdijk scheren. Deze vogels zijn nog op weg naar noordelijker gelegen broedgebieden, waar het voorjaar een heel stuk later op gang komt. Aan de andere kant komen de eerste 'najaarstrekkers' weer terug uit de broedgebieden. We hebben in de afgelopen week de eerste Witgatten, Groenpootruiters en Bosruiters al naar het zuiden zien vliegen. Deze soorten broeden in Noord-Scandinavië, hebben een kort broedseizoen achter de rug en zijn weer op weg naar hun overwinteringsgebieden. De voor- en najaarstrek overlappen en we zijn daar nu heel mooi getuige van.

30 juni

Het stormachtige weer van de afgelopen tijd is van grote invloed op het broedsucces van veel vogels. Voor visetende soorten, en daarvan zitten er nogal wat, wordt het voedsel (de vis dus) bijvoorbeeld minder zichtbaar wanneer het hard waait. Maar het weer heeft ook een veel directere invloed, namelijk op het tij. Rottumerplaat is niet veel meer dan een lage zandplaat. Over het midden loopt weliswaar een hoge stuifdijk met aan de noord- en westzijde lage duintjes, het overgrote deel van het eiland bestaat uit laag liggende kwelder. Bij een lichte verhoging ten opzichte van een normaal hoog tij lopen broedvogels al gevaar.

Een tij van +130 cm boven NAP is aan de hoge kant maar dat komt gedurende een normaal seizoen geregeld voor. Bij een dergelijk tij zijn de Puindammen, waarop de grootste sternkolonie zich bevindt, omringd door water en loopt een deel van de Zuidkwelder onder. Het gaat in de kolonies dan nét goed, maar iedere hogere waterstand kan desastreuze gevolgen hebben. Daarom houden we nauwgezet de

hoogwaterverwachting in de gaten. Voor 30 juni werd een hoogwaterstand van +147cm boven NAP voorspeld: foute boel.

Gelukkig pakte het tij in de praktijk wat lager uit. De kolonies bleven gespaard. Toch viel het voor enkele broedparen niet mee. Zo zagen wij hoe een Kokmeeuw en een Scholekster die écht op de grens zaten, of er eigenlijk net over, tijdens de hoogwaterpiek de ene na de andere golf over zich heen kregen. De Kokmeeuw bleef echter stug doorbroeden. Kletsnat was ze. De Scholekster gaf eerder op en het water kreeg de kans. Twee eieren dreven uit de nestkuil en rolden in de branding op het zand heen en weer, langzaam steeds verder uit elkaar. Het vrouwtje dat kort daarvoor nog zat te broeden, keek nu met haar snavel in de veren toe hoe haar legsel verloren ging. Ook de Kokmeeuw werd het op een gegeven moment te veel toen zij, met eieren en al, in haar eigen nestkom dreef. Met zichtbare tegenzin maar noodgedwongen vloog ze van het nest en ze keek lijdzaam naar de in het kommetje klotsende eieren, zeker een uur lang.

Maar wat schetste onze verbazing: toen het water begon te zakken, stapte de Kokmeeuw terug op haar nest en ze begon weer te broeden. En buiten ons zicht had de Scholekster haar eieren weer bij elkaar gebracht en zat ook zij de volgende ochtend weer vredig te broeden. Uiteindelijk leek de schade dus beperkt. Maar niet voor lange tijd. Op 5 juli was het wederom raak: +153cm boven NAP. Dat was zelfs voor deze dappere vogels toch echt te veel.

6 juli

Voor observaties in de kolonies hebben we dankbaar gebruik gemaakt van een schuiltentje. De aangeschafte tent had alleen de opdruk van een gemiddeld Europees

loofbos. Op Rottumerplaat staan wel wat loofbomen, maar een gemiddeld Europees loofbos kun je er zelfs door je ooghaaren heen niet van maken. De eerste poging werd al meteen een 'proef op de som'. Eigenlijk ging alles meteen goed. Vogels zijn natuurlijk eerst wat huiverig voor zo'n donkere struik die ineens om de hoek komt, maar sneller dan we hadden verwacht, accepteerden ze het tentje in hun omgeving.

Nu moeten we natuurlijk ook de strategie uitleggen, die simpel doch elegant is. Op een rustige plek zetten we het tentje op, twee tentstokken houden het plafond goed strak. We stappen er dan beiden in en omdat er geen bodem in zit, kunnen we hem iets optillen.

Bram (1,88 m) voorop als navigator, Christian (1,97 m) achter voor het tilwerk. Zo lopen we dan, als een vierkant loofbosje over duin, wad en kwelder. Voetje voor voetje uiteraard; we willen vogels de tijd geven om aan deze verschijning te wennen. Af en toe staan we even stil, geven de vogels wat tijd om tot rust te komen voordat we weer voetje voor voetje verdergaan. Soms is het jammer dat we hier niemand hebben die dit schouwspel van buitenaf kan aanschouwen.

Daar zit je dan, op enkele meters van een kolonie Dwergstern, Noordse Stern of Visdief. De vogels tolereren het volledig, komen tot rust en gaan door met hun dagelijkse beslommeringen. Het geeft ons de tijd om rustig

Vogelwachters Bram en Christian tellen wadvogels

alle vogels te tellen, te kijken welke nesten precies bezet zijn en hoeveel eieren/jongen er aanwezig zijn. Om vogelringen af te lezen is het zelfs zeer ideaal, we kunnen zo dichtbij komen dat we al meerdere metalen ringen hebben kunnen aflezen. Een verrassing was bijvoorbeeld een Dwergstern uit Denemarken!

Wat ook een grote verrassing was, was de agressiviteit van de sterns. Jonge sterns, slechts enkele dagen oud, moeten het vaak ontgelden als ze even door het territorium van de buurman lopen. Met felle uithalen laten de omringende sterns merken niet gediend te zijn van de aanwezigheid van andermans kuiken. Het gaat er soms fel aan toe. Als onze opschrijfboekjes vol zitten en het

werk gedaan is, vertrekken we weer. Voetje voor voetje. Een Benny Hillmuziekje bij een versneld filmpje hiervan zou niet misstaan.

Eindblog

Na vier waanzinnige maanden op het mooiste eiland van Nederland te hebben gezeten, zijn we weer aan vaste wal. En dat is wennen. Op Rottumerplaat zijn rust en ruimte vanzelfsprekend. We hadden een duidelijk doel en hoefden over het algemeen weinig keuzes te maken. Wat er moest gebeuren, was leuk om te doen. Telkens keken we uit naar de volgende dag, waarop we ongetwijfeld weer mooie waarnemingen zouden doen. Kortom: het was genieten!

Een jonge visdief in de kolonie tussen het Lamsoor

Thuis is dat anders, zeker in tijden van corona. Niet dat we thuis niet genieten, maar ons overzichtelijke, mooie en rustige wereldje is ingeruild voor een dagelijks leven met drukte en keuzes. Het doet ons beseffen hoe bijzonder leven op Rottumerplaat was.

De vele duizenden waarnemingen en notities in onze veldboekjes staan inmiddels overzichtelijk op een rijtje. Klaar om verwerkt te worden in een rapport. Het is lastig te zeggen wat van al die waarnemingen het meeste indruk heeft gemaakt. Gelukkig hoeven we niet te kiezen. We hebben het allemaal gezien. Honderden sterns 'voor de deur', eieren die uitkomen, jonge

vogels die opgroeien, eindeloos veel mooie zonsopkomsten en -ondergangen. Onweer, storm, springtij, duinvorming, verkleurende kwelders paars van Lamsoor en rood van de zeekraal, tienduizenden steltlopers, jonge zeehonden en vele trekvogels die het eiland tijdelijk aandeden. Het heeft allemaal indruk gemaakt.

In 2020 hebben in totaal 41 vogelsoorten gebroed of op zijn minst langdurig een territorium bezet gehouden, waaronder rodelijstsoorten als Smient, Bontbekplevier, Bonte Strandloper, Wulp, Tureluur, Grote Mantelmeeuw, Grote Stern, Dwergstern, Visdief, Noordse Stern, Veldleeuwerik,

Net uitgekomen Lepelaars in de kolonie

Boerenwaluw, Graspieper en Kneu. Maar ook drie paar Buizerds, zes paar Bruine Kiekendieven en twee paar Slechtvalken mogen niet onvermeld blijven.

Grondbroeders van de stranden en lage kwelders hadden het zwaar te verduren. Vanwege veel onstuimig weer met hoge waterstanden gingen veel legsels verloren. Daar komt de predatie van Zilvermeeuwen bovenop. Sterns en Kokmeeuwen hadden daardoor een laag broedsucces. Ook dit jaar werd extra aandacht aan Scholeksters besteed. Van tientallen nesten werd het succes bepaald, werden er ringen afgelezen en jongen van kleurringen voorzien.

Tijdens de gehele vogelwachtersperiode zijn 177 vogelsoorten waargenomen. De avifauna van Rottumerplaat is in deze periode vijf soorten rijker, waaronder een Bergkalanderleeuwerik die zich op 17 juni onder aan de Stuifdijk ophield. Dit betrof tevens de eerste waarneming voor Nederland. Qua insecten was 2020 een interessant jaar. Er is bijvoorbeeld voor het eerst op frequente wijze gekeken naar nachtvlinders. Het vangen van nachtvlinders gebeurde met een zogenaamde 'Skinnerval' waarbij gedurende de nacht langsvliegende nachtvlinders worden gevangen. De volgende ochtend worden de soorten gedetermineerd, gefotografeerd en vrijgelaten. De aantallen en de soortensamenstelling moeten nog worden bekeken, maar er zitten zeker een paar soorten tussen die nooit eerder op Rottumerplaat (of de Rottums) zijn gezien.

De eerste Heivlinder werd gezien op 23 juni; dit was ook meteen een van de eerste bewezen waarnemingen voor Nederland van 2020. Na 23 juni is de vlinderroute meermaals gelopen en dit leverde vele tientallen Heivlinders op. Het gaat op Rottumerplaat echt goed met deze soort. De aantallen Atalanta's liepen gedurende juli en augustus aardig op, zo zagen we op sommige dagen vele honderden over het eiland vliegen. Een andere interessante vlinder was het Resedawitje dat op 9 augustus over de Zuidkwelder vloog. Het blijft gissen of dit een zwerver is of dat de soort zich heimelijk voortplant op Rottumerplaat.

Tot slot zwerfvuil. Rottumerplaat is een eiland waarop geen afval wordt geproduceerd. Toch ligt het er vol mee. Het is schrijnend om te zien dat zelfs zo'n ongerept stuk natuur onder onze consumerende en vernietigende manier van leven te lijden heeft. Aan de vogelwachters de taak om het eiland schoon te rapen, voor zover dat gaat dan. Eigenlijk zouden we dit werk niet hoeven moeten doen. De enige reden dat het nodig is, is dat anderen onzorgvuldig met hun afval omgaan.

Helaas. De maand september stond dus in het teken van afval ruimen. Het eiland is dan volledig te 'bestruinen' zonder de broedvogels te verstoren en we konden het systematisch schoonrapen. Een item dat we overal aantreffen waren ballonnen, heel veel ballonnen. Kap daar toch mee! In totaal raapten we elf bigbags vol afval. Een klein deel hiervan kwam nog van de MSC Zoë-ramp. Het mag dan een fijn idee zijn het eiland veel schoner achter te laten, we weten dat het dweilen met de kraan open is. Beter zou het zijn het probleem bij de kern aan te pakken en ons verbruik van plastic drastisch te verminderen.

Waarnemingenoverzicht

Auteur: Jeroen Veeken

In de laatst verschenen Mourik zwaaiden we het jaar 2019 uit. Dat is net zo lang geleden als het klinkt. Sindsdien is er in de wereld veel gebeurd, net als in onze Vogelwerkgroep: we maakten een bestuurswissel mee, hebben heel lang moeten wachten op nieuwe Mourik-redactieleden en we kregen te maken met corona. Ook onze VWG ging in een 'intelligente lockdown', waarin zeldzame vogelsoorten tijdelijk niet breed werden gedeeld, waarin excursies werden afgelast, waarin de vogelcursus werd afgebroken, waarin het even spannend was of de broedvogeltellingen konden doorgaan en waarin meniggen zijn tuinlijst heeft gespekt.

Ik heb (eenmalig; we zoeken nog steeds nieuwe schrijvers) een poging gedaan om chronologisch de bijzondere vogelwaarnemingen van 2020 uit de enorme database van Waarneming.nl te lichten. Daarbij heb ik allermint de illusie volledig te zijn geweest. Ik richt mij, omdat de beschreven periode een stuk langer is dan in de eerdere edities, vooral op de zeldzame soorten en op de zekere en bij voorkeur gedocumenteerde waarnemingen. Het overzicht bestrijkt de maanden januari tot en met oktober: een winter, de voorjaars trek, een broedseizoen én het grootste deel van de najaars trek over, door en in ons mooie werkgebied.

De winter

Nou, die kwam er niet. Geen kou, geen sneeuw, maar aan het eind een heleboel wind en regen. Maar zelfs zonder winter waren de winterwatervogels present. Zo waren er **Geoorde Futen** te vinden op het Reindersmeer en op de Kraaijenbergse Plassen (KBP).

Halverwege maart werd er zelfs een aantal vogels doorgegeven in de Millingerwaard, die ongetwijfeld vanwege de hoge waterstand een grote aantrekkingskracht had. Een **Rosse Stekelstaartvrouw** verbleef enige tijd op KBP5 en af en toe werd op de KBP en bij Winssen een **Krooneend** gemeld.

Tot eind april verbleven maximaal drie **Roodkeelduikers** in hetzelfde plassencomplex, meestal op plas 7. Deze duiker staat in het werkgebied te boek als 'de zeldzaamste van de drie', maar de laatste jaren worden we verwend. Eén van de vogels was eind augustus (2019 dus) al aanwezig, waarschijnlijk zelfs nog eerder: een regiorecord! Vanaf 14 februari verbleef gedurende een ruime maand een **Ijsduiker** in de Bemmelse Polder, met af en toe een uitstapje naar de andere kant van de Waal, en bij het strandpark van Slijk-Ewijk dobberden deze winter twee **Eiders**. Ondanks het gat van een maand waarin beide vogels niet gemeld zijn, ligt het voor de hand dat de twee vogels eind maart dezelfde betroffen als de twee vogels aan het begin van de winter. Waarnemingen van **Toppers** kwamen tijdens deze wintermaanden vanaf vier plekken: de Mookerplas (drie vogels), de uiterwaarden van Aijen (drie vogels), de KBP (eentje) en de Loenense Buitenpolder (eveneens één vogel). Een **Rotgans** dook op bij Aijen en in de weilanden rond Middelaar.

Het aantal waarnemingen van **Wilde Zwanen** bleef beperkt. Slechts een klein aantal overvliegers werd gemeld en de enige waarnemingen van vogels aan de grond werden gedaan vanaf de akkers om het landgoed Princepeel (maximaal drie vogels) en KBP5 (twee vogels). Voor de **Kleine Zwaan** geldt een vergelijkbaar slecht

verhaal: maximaal twaalf vogels ter plaatse bij Princepeel. Nu de **Dweroggans** van Mook en Middelaar zich niet meer vertoont, wordt deze soort een stuk minder waargenomen; drie gelukkige waarnemers zagen er één in een grote groep Kolganzen bij Leuth. Ook de **Kleine Rietgans** had het in ons werkgebied duidelijk niet naar zijn zin: één vogel deed zijn ronde door de Ooijpolder en af en toe werden een of twee exemplaren gezien op de akkers bij Milsbeek, Well en Druten.

Sommige soorten lijken het deze winter juist beter te doen. In de eerste drie maanden van het jaar is er maar liefst 504 keer een waarneming ingevoerd van een of meerdere **Ooievaars**, achttien keer zijn **Lepelaars** gemeld, **Baardmannen** pingden in meerdere rietvelden en de **Zeearend** lijkt zich meer en meer thuis te voelen in de Gelderse Poort; met grote regelmaat werd de soort genoteerd.

Een waarnemer in Beuningen had het geluk een **Velduil** te vinden in een slaapboom van Ransuilen, midden in het dorp; een jaloersmakend mooie waarneming! Maar de leukste winterwaarneming is misschien wel die van het **Paapje**, dat op 25 januari werd gevonden bij Ressen en gedurende de rest van de winter ter plaatse bleef. Bij de meeste 'claims' van extreem late of vroege Paapjes blijkt het steeds te gaan om Roodborsttapuiten. De vogel van Ressen werd uitstekend gedocumenteerd, waardoor aan de determinatie niet getwijfeld hoeft te worden.

Het begin van het voorjaar

Op 21 maart begint de lente, maar de voorjaars trek begint je al eerder op te merken. **Kraanvogels** keren vaak al eind februari of begin maart terug in de richting van hun broedgebieden, maar dit jaar zijn

er weinig boven het werkgebied opgepikt. Ook de steltloper trek komt op gang, met de terugkeer van onder andere de eerste Bonte Strandlopers, Bontbekplevieren en Grutto's. Samen met de steltlopers viel ook het coronavirus ons werkgebied binnen: thuiswerken in lockdown, anderhalve meter afstand houden en 'een frisse neus halen doe je alleen'. De eerste anderhalvemeter tuitwachters maakten we mee bij de **Amerikaanse Smient** die op 21 maart werd ontdekt op plas 5 van de KBP; een welkome soort die sinds 2003 niet meer binnen onze grenzen was waargenomen.

Op 31 maart werd langs het fietspad bij Linden een **Buidelmees** gevonden. Aanvankelijk alleen gehoord en meteen weer kwijt, maar gelukkig werd hij later, al foeragerend in het lisdoddepluis, teruggevonden en bekeken door een tiental vogelaars. Twee dagen later vloog er een **Steltkluut** over de Liendense Waard, waar in de avond ook een **Zilverplevier** werd gesignaleerd. In dit gebied volgden andere 'gebruikelijke zeldzame steltlopers' als Zwarte Ruiter en Regenwulp, maar er streken ook twee **Reuzensterren** neer.

April

5 april dobberde gedurende een paar uur een mannetje **Middelste Zaagbek** op de Maas tussen Cuijk en Mook en vloog al weer de tweede **Europese Kanarie** over uiterwaarden bij Weurt (waar later deze maand eveneens een Middelste Zaagbek opdook). Het aantal gevallen van deze kanarie komt dit hele jaar, inclusief overtrekkers, nauwelijks boven de vijftien uit...

De **Hop** werd in de afgelopen jaren steeds gezien of gehoord, meestal in de omgeving van de gewezen broedplek op de Hamert en de naastgelegen Bergerheide. Op 8 april vloog er één over de telpost bij de Gebrande Kamp.

Op 12 april werd een serieuze lockdownwaarneming gedaan: vanuit Grave werd doorgegeven dat een **Steppekiekendief** richting noordoost overvloog. Twee thuiswerkers in Nijmegen hebben hem weten op te pikken vanuit hun tuin, van waaruit de vogel ook gefotografeerd kon worden! Een week later werd dit ook een tuinsoort voor een aantal vogelaars in Kekerdom, eveneens ingevoerd met bewijsmateriaal.

Terwijl in de rietlanden bij Linden minimaal vijf **Snorren** snorden, werd een paar meter verderop, langs hetzelfde fietspad een rustende **Kwak** ontdekt. In de Ooijpolder hoempten eindelijk weer eens **Roerdampen**. Bij Milsbeek werd een zingende **Grauwe Gors** gevonden, die niet veel later weer spoorloos was. In de tweede helft van april vloog er een **Slangenarend** over de Hamert, een **Grauwe**

Kiekendief over de Gebrande Kamp, een **Roodpootvalk** over Weurt en er werden regelmatig **Zwarte Wouwen** gemeld.

De beste soort van 2020 is, in elk geval tot en met april, de **Lachstern**, die op 25 april op het Grindgat van Weurt foerageerde. Het was de eerste gedocumenteerde waarneming van de soort in het werkgebied. In juni werd de soort nog een keer geclaimd. Nu in de Oeffelter Meent en helaas zonder documentatie.

Mei

Begin mei dook bij de Kaliwaal een **Kwartelkoning** op, die gedurende ruim twee maanden nachtelijk crex-crex bleef roepen. Rond datzelfde moment begonnen eveneens de eerste meldingen van **Kwartels** binnen te druppelen. Net als bij veel andere nachtelijk actieve vogels betreft het

Steppekiekendief, 19 april 2020, Kekerdom

Foto: Vincent Sanders

regelmatig waarnemingen die via een 's nachts meelopende audiorecorder worden gedaan; hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor een aantal **Woudapen** dat blijkbaar in het donker overvloedig, bijvoorbeeld over Mook en over Kekerdome.

Op de KBP en op en bij andere grote watervlaktes waren toen slechtweersoorten neergestreken als **Steenloper**, **Kanoet**, **Drieteenstrandloper**, **Dwergmeeuw** en **Noordse Stern**. Op 7 en 9 mei verbleef een koppel **Steltkluten** in de Millingerwaard. Ook werd in de Ooijpolder een aantal keer een **Purperreiger** gezien, wat ook in de late zomer nog een aantal keer zou gebeuren. Bij de KBP en bij de Hamert is kort een **Grote Karekiet** ter plaatse geweest. Op 16 mei bevonden zich twee **Witvleugelsterns** op het Nieuwe Heerenven van de Hamert. Toen de twitchers van het werkgebied dreigden uit te rukken,

waren de vogels echter weer gevlogen.

Bij de Liendense Waard werd een Blauwborst gezien met een oranje ster. De vogel wordt als 'onzekere **Roodsterblauwborst**' ingevoerd. De CDNA zal zich erover buigen of hij 'op zeker' mag, maar die kans is erg klein.

Vanaf 10 mei werd de **Grauwe Klauwier** weer in ons werkgebied gezien. Na het goede broedseizoen van 2019 volgden ook dit jaar meerdere territoria, bijvoorbeeld op de Hamert en Bergerheide, bij de Hatertse Vennen, de Leemput en De Diepen bij Milsbeek en op verschillende plaatsen in de Ooijpolder, onder andere in de Millingerwaard.

De tweede grote klapper van 2020 werd gemaakt op de stuwwal. Bij het oude SOVON-kantoor werd in het kader van CES-

Lachstern, 25 april 2020, Grote Grindgat van Weurt

Foto: Gonny van Dalfsen

onderzoek op 21 mei een tweedejaars **Balkanvliegenvanger** gevangen en van een ring voorzien. Het betreft een nieuwe soort voor Nederland!

Het was een rijk jaar; twee megasoorten zijn al genoemd, maar dat waren zeker niet de laatste. Op 25 mei nam Onno Bosma een geluid op in de Millingerwaard waarvan hij in eerste instantie dacht dat het een trage Bosrietzanger was. Of toch een Struikrietzanger. Vanwege de wind gaven de gemaakte geluidsopnamen nog geen 100% uitsluitsel, maar de volgende ochtend kon de vogel definitief een **Struikrietzanger** worden genoemd. Ondanks coronarestricties trokken honderden waarnemers in de volgende dagen naar de Millingerwaard om de vogel te bewonderen; het was de eerste 'twitchbare' van het jaar. Struikrietzangers zijn landelijk uitermate zeldzaam, maar dit jaar was er kennelijk iets aan de hand met de soort. Tot

het jaar 2020 werden er in Nederland pas dertien voorjaarsgevallen ontdekt (waarvan de helft in het influxjaar 2014). In 2020 zijn minimaal 31 vogels gevonden, waarvan verreweg de meeste aan de kust en op de Waddeneilanden. De Millingerwaardvogel was de tweede in ons werkgebied, maar de eerste veldwaarneming. Het eerste geval betrof een vogel die in 2013 is geringd in de Ooijsse Graaf.

Juni en juli – hoezo vogelluwe zomer?

Juni en juli zijn vaak niet de meest interessante vogelmaanden. Als je naar het aantal zeldzaamheden kijkt, moet je concluderen dat het dit jaar anders was. Zo werd er een **Witwangstern** en een **Kleine Jager** gezien in de Millingerwaard en er hingen nog steeds een paar **Zwarte Wouwen** in die buurt rond terwijl de trektijd van die soort eigenlijk al voorbij was: verdacht!

Grauwe Gors, 23 april 2020, Violenberg Milsbeek

Foto: Jeroen Veeken

In de avonduren van 10 juni dook op KBP5 een Parelduiker op. Een klein weekje hing hij daar en in de omgeving rond. 11 juni werd in één van de westelijke uithoeken van ons werkgebied een heuse **Lammergier** gefotografeerd. Vreemd genoeg werd deze niet op meer plaatsen in het land opgepikt. Een week daarna vloog een groep **Vale Gieren** over Nijmegen. De groep werd later gezien boven de Hoge Veluwe.

In de Ooijpolder sloeg Mark Wilkinson dit jaar weer een paar keer toe. Op 13 juni determineerde hij op enorme afstand een zingende **Orpheusspotvogel**: ongelooflijk knap! Het betreft het vierde geval in het werkgebied.

In juli waren het vooral de Grauwe Klauwieren die met hun uitgevlogen jongen voor de nodige afleiding zorgden. Maar toch werden er ook ronduit spectaculaire waarnemingen gedaan. Zo stond er volgens een werknemer van Teunesen, de firma die de grindaafgraving bij de leemput van Milsbeek voor zijn rekening neemt, op 10 juli een groepje **Flamingo's** op het terrein. Twee van de zeven vogels droegen een ring; het bleek te gaan om vogels die in Andalusië waren geringd! Met deze aflezing werd duidelijk dat 'Nederlandse' Flamingo's daadwerkelijk zelfstandig uit hun zuidelijke broedgebieden afkomstig kunnen zijn, iets wat voordien wel werd aangenomen, maar nog nooit onomstotelijk kon worden bewezen. In de nacht van 10 op 11 juli zijn de vogels vertrokken. De volgende dag stonden ze in Polder IJdoorn bij Amsterdam, waar ze gedurende een ruime week door velen zijn bekeken. Later is de groep teruggevonden bij de Marker Wadden.

Begin van de najaarstrekk

Eigenlijk al in juli als de Gierzwaluwen vertrekken maar zeker in augustus krijgen de trektellers weer kriebels in hun buik. De tijd breekt aan om urenlang op telposten omhoog te kijken en te hopen op iets spannends. Maar trektellers 'moeten' af en toe ook iets anders doen, bijvoorbeeld een Live Atlasrondje lopen bij Linden. Daar ontdekte en fotografeerde Fred Hustings in de avonduren van 6 augustus een **Waterrietzanger**. Helaas bleef hij de enige waarnemer. Zes dagen later werd op vrijwel dezelfde plek opnieuw een Waterrietzanger ontdekt! Ook deze vogel maakte het niemand echt makkelijk om hem te zien. Toch proefde een klein tiental waarnemers na lang wachten dat geluk.

Augustus en september zijn vooral de maanden van de reguliere maar toch erg leuke Afrikatrekkers als **Visarend**, **Duinpieper**, **Grauwe Kiekendief** en **Ortolaan**. Deze laatste werd wel regelmatig gemeld, maar toch vooral via nachtelijke recorderwaarnemingen. Het aantal gevallen vanaf de telposten blijft beperkt. Op de Oude Waal werd verder een groep van 17 juveniele **Krombekstrandlopers** ontdekt: de grootste groep ooit in het werkgebied. Verder vloog op een paar plekken een **Reuzenster** of **Roodpootvalk** over en stond de roep van een **Kanoet** op een geluidsrecorder in Kekerdorp en van een **Steenloper** op recorders in Nijmegen en Mook. Op 1 september vloog over de Hamert een **Steppekiekendief**.

Op 22 augustus lokte onze Nijmeegse Schot menigeen opnieuw naar de Ooijpolder. Hij vond een eerstejaars **Citroenkwikstaart** in de Millingerwaard. Leuk detail is dat het eerste geval van deze soort in het werkgebied

precies (dus op de dag af) twaalf jaar eerder werd gevonden, toen aan de randen van de Oude Waal.

Uit de Ooijse Graaf kwamen dit jaar redelijk weinig berichten, terwijl er in 2020 toch ruim 8.500 vogels een ring hebben gekregen. We zouden bijna vergeten dat op 28 augustus een **Kleine Spotvogel** in de netten heeft gehangen, wederom een eerste geval van het werkgebied.

In de categorie 'tsja...' meld ik toch maar dat sinds 13 september een ongeringde **Roodhalsgans** te zien is in en om de Millingerwaard. Tsja...

Op 12 september werd de eerste **IJsgors** gezien. Het was niet zoals bij vrijwel alle

IJsgorswaarnemingen een overvliegende vogel, ongezien in de blauwe lucht boven een trektelpost. Deze IJsgors foerageerde doodleuk op het slik van de Oude Waal en vertegenwoordigt de vroegste najaarswaarneming ooit in het werkgebied. Tien dagen later werd op de Hamert een zeer waarschijnlijke **Sperwergrasmus** gehoord en opgenomen. Indien deze wordt goedgekeurd, zou het de eerste veldwaarneming van de soort zijn. Op die dag werd ook de eerste **Grote Pieper** waargenomen. De andere drie volgden in oktober, alle vanaf trektelposten.

Aan de uiterste noordrand van het werkgebied was het raak op 27 september. Toen werd daar, weliswaar aan de kant van Vogelwerkgroep Arnhem, een eerste kalenderjaar **Steppekievit** gevonden. Later vloog de vogel in een grote

Citroenkwikstaart, 22 augustus 2020, Millingerwaard

Foto: Harvey van Diek

groep 'gewone' Kieviten ook naar de overkant van de Linge, de goede kant dus. Het gaat op wereldschaal slecht met deze soort. De laatste waarneming in Nederland dateert ook al weer uit het voorjaar van 2017.

Op de rand van september dook de eerste **Klapekster** weer ons werkgebied in. Ook werd een **Bladkoning** gevonden bij Mook. Een paar dagen nadien volgde er één in Heumensoord en één in Vianen.

Oktober

In de eerste dagen van oktober viel de eerste waarneming van **Roodkeelpieper**. Gedurende deze maand werd nog een klein aantal meldingen gedaan, met de laatste op de 22ste; behoorlijk aan de late kant.

In de laatste week van oktober werd in de Bergense uiterwaarden een **Koereiger** gevonden. Anders dan de vogels in het westen van het land hield deze het al na een tweetal dagen voor gezien. Een dag na het vertrek van dit reigertje werd op basis van sonogram-analyse een aantal tikjes definitief tot **Dwerggors** benoemd. Zo'n analyse is echt noodzakelijk om zekerheid te krijgen bij gebrek aan een goede zichtwaarneming.

Tot besluit van dit overzicht wil ik 14 oktober memoreren. Het was de dag waarop we leerden dat de **Buizerd** helemaal geen suffe roofvogel is, tenminste niet als hij op trek is. In het tweede deel van de middag druppelden voorzichtig de eerste meldingen binnen van massale Buizerdtrek. Op vrijwel elke trektelpost (in het werkgebied maar ook in de rest van Nederland) zijn op die dag dagrecords verpulverd. Vele vogelaars hebben hun belletjes meegepikt, zelfs boven de stad, soms meer dan honderd vogels bij elkaar. Uniek.

Oproep

De Mourikredactie is inmiddels versterkt, maar de toekomst van sommige rubrieken is nog steeds ongewis. Dat geldt bijvoorbeeld voor het waarnemingenoverzicht, dat eigenlijk niet mag ontbreken, maar waarvoor tot nu toe geen nieuwe schrijver is opgestaan. Vind je het leuk om (eenmaal of structureel) de meest bijzondere waarnemingen tussen twee Mouriken in tekst te gieten en zo onze leden mee te nemen in een terugblik? Laat het dan vooral even weten via een mailtje naar de redactie!

*Ortolaan
2 september 2020
Violenberg Milsbeek
Fred Hustings*